

Hormuzinsalmen sulkeminen: Taloudellinen ydinase

Frank Herbertin *Children of Dune* -minisarjassa (2003) Arrakisin valtaamis- tai puolustusjuonien pyörteissä nousee esiin partaveitsenterävä totuus: **”Kyse ei ole siitä, kuka hallitsee maustetta, vaan siitä, kenellä on kyky häiritä mausteen virtausta.”**

Tämä lause lävistää imperiumin kulissit. Herbertin universumissa mauste melange on ylin resurssi – se pidentää elämää, antaa ennakkotietoa, mahdollistaa taittokenttänavigoinnin. Todellinen valta ei kuitenkaan piile sadonkorjuussa tai varastoinnissa, vaan uskottavassa uhasa katkaista se. Se, joka kykenee pysäyttämään virtauksen, pitää galaksia kurkusta kiinni.

Rinnastus 6. maaliskuuta 2026 -päivään on kiistaton. Nykyinen sivilisaatio ei pyöri mausteella vaan energialla, ja Arrakisin hauraan elämänlangan lähin todellinen vastine on **Hormuzinsalmi** – kapea meriväylä, joka kapenee parhaimmillaan vain noin viiteenkymmeneen kilometriin. Se kuljettaa noin **viidesosan** maailman meriteitse kuljetettavasta öljystä ja noin **neljänneksen** nesteytetyn maakaasun (**LNG**) viennistä. Normaalina aikana tämä virta on niin tasaista, että siitä tulee näkymätön infrastruktuuri. Näennäinen vakaus kuitenkin peittää poikkeuksellisen haavoittuvuuden: maailman talous on riippuvainen keskeytymättömästä kulkemisesta yhden helposti uhattavan pullonkaulan läpi.

Käynnissä oleva kriisi on paljastanut tämän haurauden. Yhdysvaltojen ja Israelin Iranin vastaisista iskuista alkaen 28. helmikuuta (Operaatio Epic Fury) Iranin vastatoimet – hyökkäykset aluksiin ja laitoksiin, IRGC:n sulkemisjulistukset sekä nimenomaiset uhkaukset jokaista salmen läpi yrittävää alusta vastaan – ovat vähentäneet tankkeriliikennettä lähes nollaan. Sadat alukset (arvioiden mukaan yli 150–200 tankkeria ja muuta alusta) ovat ankkuroituneina tai jumissa Persianlahdella kykenemättöminä liikkumaan. Tuotannon pysähtyminen leviää ulospäin QatarEnergyyn force majeure -ilmoituksesta Ras Laffanissa vaurioituneisiin tankkereihin ja pysähtyneisiin virtoihin.

Ratkaiseva sulkemis mekanismi ei kuitenkaan ole puhtaasti sotilaallinen. Ohjukset ja droonit asettavat lavan, mutta näkymätön laukaisija on ollut **taloudellinen**: merivakuutuksen romahdus.

Näkymätön laukaisija: Vakuutuksen romahdus

Maailmanlaajuinen merenkulku lepää piilotetun kattavuuden kerroksella – rungon vakuutus, suoja ja korvaus (P&I) sekä erityisesti sodanriskivakuutukset, joita kirjoitetaan pääasiassa Lontoon markkinoilla (Lloyd's of London ja International Group of P&I Clubs: Gard, Skuld, NorthStandard, London P&I Club, American Club ym.). Ilman näitä charter-

sopimukset kieltävät purjehduksen, lainanantajat pidättävät rahoituksen ja satamat kieltäytyvät päästävästä sisään.

Kriisin alkuvaiheessa vakuuttajat arvioivat riskin enää laskettamattomaksi. Suuret toimijat antoivat peruutuksia sodanriskilaajennuksille Iranin vesillä, Persianlahdella, viereisillä alueilla ja itse Hormuzinsalmella – voimassa 5. maaliskuuta 2026 alkaen 72 tunnin varoitusajoista 1.–2. maaliskuuta lähtien. Joint War Committee laajensi korkean riskin alueen kattamaan koko lahden alueen. Jäljelle jäävien vakuutusten hinnat ovat ampaisseet pilviin (raportit mainitsevat nousuja 0,25 %:sta rungon arvosta 1 %:iin, eli jopa 12-kertaisia; 100 miljoonan dollarin tankkerilla sodanriskimaksu per matka nousee ~200 000 dollarista ~1 miljoonaan dollariin), tehden kulkemisesta taloudellisesti mahdotonta useimmille operaattoreille.

Tulos: meriväylä, joka on **teknisesti auki** mutta **taloudellisesti käyttökelvoton**. Tankkerit eivät purjehdi, koska mikään uskottava vakuutus ei tue niitä. Muutamat rohkeat alukset saattavat kulkea pimeänä (AIS pois päältä), mutta kaupallinen liikenne on romahtanut 75–80 % tai enemmän; viimeisen 24 tunnin aikana (6. maaliskuuta) ei ole ollut yhtään öljykuljetusta, vain satunnaisia rahtikuljetuksia. Salmi on tosiasiallisesti suljettu – ei miinoilla tai tukki-aluksilla, vaan Lontoon vakuuttajien sulkiessa puhelimen.

Paljon suurempi shokki kuin vuonna 1973

Vuoden 1973–1974 öljykriisi on yhä vertailukohta: OPECin leikkaukset ja boikotit pienensivät maailman öljyntarjontaa **7–12 %** (keskimäärin ~9 % vajetta), nelinkertaistaen hinnat **~3 dollarista/barreli 11–12 dollariin** ja sytyttäen vuosikymmenen kestäneen stagflaation.

Vuoden 2026 Hormuz-katkos on rakenteellisesti paljon suurempi: - Tehokas öljyntarjonnan menetys **18–21 %** (osittainen putkistojen ohitus Saudi-Arabiasta/EAU:sta tarjoaa vain rajallista helpotusta tuotannon pysähtyessä ja kulkukyvyn halvaantuessa). - **20–25 %** maailman LNG-viennistä katkeaa (Qatarin ja EAU:n määrät pois pelistä; LNG-markkinat paljon jäykemmät kuin öljy). - Petrokemian raaka-aineiden puute ja laivaston kapasiteetin poistuminen jumissa olevien alusten vuoksi.

Nykyiset just-in-time- ja konttikuljetusketjut varmistavat, että shokki leviää nopeammin ja laajemmalle kuin 1970-luvulla.

Paniikin matematiikka

Energian lyhyen aikavälin kysyntä on erittäin joustamaton (**joustoarviot -0,05 – -0,3**). Kuluttajat eivät voi vaihtaa autoja yhdessä yössä, teollisuus ei voi korvata polttoaineita välittömästi, ja paniikki vahvistaa hamstrausta/spekulaatiota.

Vuonna 1973 alle 10 %:n isku tuotti **300–400 %** nousun. Yli kaksinkertainen häiriö – yhdistettynä LNG-pulaan ja merenkulun halvaantumiseen – voi laukaista epälineaarisen eskalaation määrittelemättömissä skenaarioissa. Nykyiset Brent-hinnat liikkuvat **84–85** dollarin tienoilla (nousu 15–23 % kuukauden aikana volatiliiteetin keskellä), markkinat

hinnoittelevat väliaikaista kestoa. Pääennusteet rajoittavat pitkät tapaukset **90–120** dollariin (tai **140** dollarin häntäriski), olettaen kompensatioita ja kysynnän tuhoutumista. Mutta jos käsitys siirtyy määrittelemättömään sulkemiseen, psykologinen käänne vapauttaa mallintamattomia ääripäitä – mahdollisesti **800–1000 %** nousuja **600–750 dollariin/barreli** tai yli täydessä paniikissa.

Strategiset varastot: Rajallinen puskuri

IEA:n jäsenillä on **yli 90 päivän** nettotuontikattavuus (plus ylijäämä). Koordinoitu vapautus voisi lieventää varhaisia puutteita. Varastot ovat kuitenkin laskeva kello, eivät pelastus. Voimakas käyttö voi johtaa ehtymiseen myöhään kesällä/syksyllä pitkissä tapauksissa, pakottaen säännöstelyyn tai loppuun – ja laukaisee uusia hintapiikkejä kun markkinat kohtaavat häviävän puskurin.

Kaskadoituvat taloudelliset vaikutukset

Häiriö leviää energiamarkkinoiden ulkopuolelle, vapauttaen ketjureaktion, joka kulkee läpi koko globaalin talouden kerrosten. Paikallisesta pullonkaulakriisistä kehittyy laajalle levinnyt rakenteellinen vaurio, jossa korkeammat energiakustannukset toimivat kertoimena kytkeytyneissä järjestelmissä. Vaikutukset kasaantuvat ajan myötä: alkushokit muuttuvat käyttäytymismuutoksiksi, tarjontarajoituksiksi, tuotannon laskuksi ja lopulta syviksi supistuksiksi toiminnassa ja työllisyydessä. Määrittelemättömässä tai pitkässä skenaariossa nämä kaskadit kiihtyvät, muuttaen tilapäisen volatiliteetin systeemiseksi hauraudeksi.

Meriliikenteen ja globaalin kaupan halvaantuminen

Välitön ja näkyvin leviäminen tapahtuu meriliikenteessä. Bunker-polttoaineen hinnat nousevat raakaöljyn mukana, ja sodanriskivakuutusten hinnat ovat jo räjähtäneet – nousseet ~0,25 %:sta 1 %:iin rungon arvosta (tai enemmän) päivissä, lisäten satoja tuhansia tai miljoonia per matka aluksen koosta riippuen. Suuret P&I-klubit (Gard, Skuld, NorthStandard, London P&I Club, American Club) antoivat peruutukset voimassa 5. maaliskuuta, varoitusten jälkeen 1.–2. maaliskuuta, tehden kulkemisesta taloudellisesti mahdotonta useimmille.

Jumissa olevat tankkerit (yli 150–200 alusta raportoitu ankkuroituneina tai toimettomina lahden alueella) pienentävät tehokasta laivastokapasiteettia, pakottaen reititykset Hyväntoivonniemen ympäri niille, jotka uskaltavat ilman vakuutusta tai korkeilla hinnoilla. Nämä kiertotiet lisäävät tuhansia maileja, viikkoja matka-aikaa ja valtavaa ruuhkaa vaihtoehtoisissa satamissa. Rahtihinnat moninkertaistuvat – supertankkeri- ja konttisurchargit saavuttavat ennennäkemättömiä tasoja, hätämaksut tuhansissa per TEU vaikutusreiteillä.

Seuraukset osuvat laajasti globaaliin kauppaan: kulutustavarat, teollisuusosat, elektroniikka ja raaka-aineet kallistuvat ja viivästyvät. Just-in-time-valmistus hidastuu; varastopuskurit tyhjenevät; pullonkaulat syntyvät energian ulkopuolisissa sektoreissa.

Aasian satamat (riippuvaisia lahden transshipment-keskuksista kuten Jebel Ali) kohtaavat ruuhkia, intialaiset viejät (esim. basmatiriisilähetykset jumissa satamissa) ym. raportoivat miljoonia tonneja jähmettyneinä. Nettoefekti on laajapohjainen inflaatio kauppatavaroissa, puristaen yritysten marginaaleja ja kotitalouksien budjetteja.

Ruokajärjestelmät piirityksessä

Energiakustannukset tunkeutuvat maatalouteen joka vaiheessa, muuttaen öljy/LNG-shokin syväksi ruokakriisiksi. Diesel käyttää traktoreita, puimureita ja kastelupumppuja; maakaasu on pääraaka-aine typpilannoitteille (urea, ammoniakki); merikuljetus siirtää viljaa, öljyä ja prosessoituja elintarvikkeita maailmanlaajuisesti.

Lannoitemarkkinat reagoivat nopeasti: noin kolmannes maailman ureakaupasta (tärkeä typpilähde) kulkee salmen läpi tai tulee lahden tuottajilta. Hinnat ovat jo nousseet – ureaproomit New Orleansissa hyppäsivät ~475 dollarista/tonni ennen kriisiä 520–550 dollariin/tonni päivissä (nousu 50–80 \$/t tai 11–17 %), raportteja 60–80 \$/t noususta viikossa ja satojen mahdollistumisesta pitkittymistapauksessa. Fosfaatit ja muut ravinteet seuraavat samanlaista polkua. Viljelijät, jotka kohtaavat kevättylyn pohjoisella pallonpuoliskolla, vähentävät levitysmääriä kustannusten hallitsemiseksi, mikä johtaa pienempiin satoihin tulevissa sadonkorjuissa.

Kuljetusinflaatio pahentaa kipua: korkeammat rahti- ja polttoainekustannukset nostavat tuontivehnan, rehun ja peruselintarvikkeiden laskeutumishintoja, työntäen leivän, siipikarjan, sianlihan, maitotuotteiden, äyriäisten ym. hintoja ylös. Tuontiriippuvaisilla alueilla (esim. osat Afrikkaa, Etelä-Aasiaa) ruokainflaatio kiihtyy humanitaarisille rajoille; rikkaammat maat kestävät kivuliaita mutta hallittavia nousuja. Maailman ruokatuotanto – lähes puolet synteettisen typen varassa – kohtaa alaspäin painetta, riskeeraen puutteita ja poliittista epävakautta haavoittuvilla alueilla.

Teollisuuden ja rakentamisen romahdus

Energia-intensiiviset teollisuudenalat ottavat seuraavan iskun. Terästuotanto, kemianvalmistus, sementtiuunit ja raskaat koneet ovat riippuvaisia halvoista, luotettavista hiilivedyistä ja sähköstä (usein kaasutasapainotettu). Panoskustannukset muuttuvat kestäättömiksi: teräksen hinnat nousevat kun energialaskut tuplaantuvat tai triplaantuvat ja marginaalit katoavat; kemiantehtaot (petrokemiriippuvaiset) supistavat tuotantoa tai sulkeutuvat.

Rakentaminen – yksi maailman suurimmista työllistäjistä – jähmettyy nousevien materiaalityöskustannusten (teräs, sementti, asfaltti) ja rahoitusesteiden (korkeammat korot inflaatio pelkojen keskellä) alle. Kehittäjät pysäyttävät hankkeita; infrastruktuurihjelmat jumittuvat; asuntopula pahenee jo valmiiksi kireillä markkinoilla. Alan supistuminen syöttää takaisin työttömyyteen ja vähentyneeseen kysyntään liittyvissä tavaroissa (kodinkoneet, kalusteet), syventäen taantumaa.

Rahoitusmarkkinat ja luottokriisi

Rahoitusjärjestelmät reagoivat väkivaltaisesti kasvunodotusten romahtamiseen. Osakeindeksit syöksyvät kun tulosenusteet romahtavat lentoyhtiöissä, logistiikassa, vähittäiskaupassa, teollisuudessa ja kuluttajien harkinnanvaraisissa sektoreissa. Turvasatamat tekevät joukkovelkakirjojen tuotoista epävakaita; luottomarkkinat kiristyvät kun pankit kasvattavat varauksia nousevia laiminlyöntejä ja vakuuksien arvonalennusta vastaan. Likviditeetti haihtuu juuri kun yritykset eniten tarvitsevat sitä käyttöpääomaan tai suojaukseen.

Yritysvelkataakka paisuu korkeampien korkojen (keskuspankit kamppailevat inflaation paluun kanssa) ja laskevien tulojen alla. Hiili-intensiivisten sektorien jumissa olevat varat suurentavat tappioita; järjestelmäriskit kytkeytyneistä positioista (esim. energiaan sidotut johdannaiset) nostavat tartuntapelkoja.

Työllisyysshokki ja noidankehä

Ihmiskustannus ilmenee työttömyysaalloissa. Energia-intensiiviset sektorit menettävät työpaikat ensin – lentoyhtiöt maadoittavat lentoja, kuljetusyritykset seisauttavat ajoneuvoja, kemiantehtaات irtisanovat työntekijöitä. Aallot leviävät: vähentynyt kuluttajakulutus (kun kotitaloudet ohjaavat enemmän välttämättömyyksiin kuten ruokaan, lämmitykseen ja kuljetukseen) iskee kovaa vähittäiskauppaan, majoitus- ja ravitsemisalaan sekä palveluihin. Rakentamisen irtisanomiset pahentavat kipua.

Kadonnut tulo + nousevat peruskustannukset luovat köyhyysloukun: kotitaloudet leikkaavat harkinnanvaraisia menoja entisestään, kiihdyttäen yritysten kaatumisia ja kysynnän tuhoutumista. Sektoraalinen supistuminen kehittyy laajaksi taantumaksi – tai lamaiseksi määrittelemättömissä skenaarioissa – jossa toipuminen vaatii vuosia luottamuksen uudelleenrakentamiseen, kaatuneiden yritysten uudelleenkäynnistämiseen ja toimitusketjujen palauttamiseen.

Nämä kaskadit havainnollistavat riippuvuuden haurautta: energia tukee liikennettä, liikenne mahdollistaa kaupan, kauppa ylläpitää teollisuutta ja ruokajärjestelmiä, teollisuus tukee työllisyyttä ja työllisyys ajaa kulutusta. Katkaise energian perusta, ja rakenne murtuu kerros kerrokselta. Pitkässä häiriössä maailman talous ei vain hidastu – se purkautuu, toipumisaikojen venyessä vuosikymmeniin eikä vuosiin. Vakuutuksen laukaisema Hormuzin sulkeminen on jo osoittanut, miten taloudellinen mekanismi voi saavuttaa sen, missä pelkkä sotilaallinen voima saattaa kamppailla: virtauksen pysäyttämisen ja systeemisen romahduksen vapauttamisen.

Iran odottamattomana planeetan vartijana: Virtauksen häiritseminen planeetan puolesta

Syvässä ja ironisessa käänteessä Iranin toimet – tahalliset tai syntyneet – saattavat vahingossa asettaa maan tahattomaksi sankariksi ilmastonmuutoksen torjunnassa. Hormuzinsalmen tehokas sulkeminen leikkaamalla **18–21 %** maailman öljyntarjonnasta ja **20–25 %** LNG-viennistä pakottaa maailman nopeaan, tahattomaan kysynnän

tuhoutumiseen mittakaavassa, jota kansainväliset sopimukset kuten Kioto ja Pariisi eivät koskaan saavuttaneet.

Kioto (1997) ja Pariisi (2015) asettivat kunnianhimoisia mutta vapaaehtoisia tavoitteita, nojaten asteittaisiin siirtymiin, teknologian leviämiseen ja kansallisiin sitoumuksiin – silti globaalit päästöt jatkoivat nousuaan vuosikymmeniä, fossiilisten polttoaineiden käytön kasvaessa kehittyvissä talouksissa. Pitkäaikainen Hormuz-häiriö voisi kuitenkin vähentää kasvihuonekaasupäästöjä paljon aggressiivisemmin: vähemmän öljyn ja kaasun polttamista tarkoittaa vähemmän CO₂-päästöjä palamisesta, kuljetuksesta (reititykset ja pienemmät määrät) sekä jatkojalostuksesta. Jos hinnat nousevat **800–1000 %** tasolle pitkässä paniikissa (työntäen raakaöljyn **600–750 dollariin/barreli** tai yli), energiankulutus romahtaa säännöstelyn, leikkausten, käyttäytymismuutosten ja taloudellisen supistumisen kautta – mahdollisesti leikaten päästöjä kymmenillä tai sadoilla miljoonilla tonneilla vuodessa, ylivoimaisesti ylittäen uusiutuvien käyttöönoton tai tehokkuuden lisäyksen inkrementaaliset vähennykset Pariisin alla.

Tämä sopii hämmästyttävästi islamilaisiin ympäristönhoidon periaatteisiin. Koraani kuvaa ihmiskuntaa **khalifah'**na (edustajana tai hoitajana) maan päällä (esim. 2:30, 6:165), uskottuna **amanah'**lla (luottamuksella/vastuulla) suojelemaan ja tasapainottamaan luomakuntaa sen sijaan, että sitä hyödynnettäisiin tuhlailevasti. Käsite maan turmelemattomuudesta (fasad fi al-ard, 7:56, 30:41) ja kohtuullisuudesta kulutuksessa korostavat resurssien säilyttämistä tuleville sukupolville. Iranin häiriö – tämän linssin läpi katsottuna – voidaan nähdä äärimmäisenä planeetan huolenpidon toteuttamisena: pysäyttämällä fossiilisten polttoaineiden hallitsematon virta, joka ajaa ilmastokaaosta, se pakottaa ihmiskunnan kohtuullisuuteen, vähentyneeseen ottoon ja nopeutettuun siirtymään hiiliriippuvuudesta pois.

Strateginen opetus

Saudi-Arabia saattaa pumpata eniten öljyä; Yhdysvalloilla saattaa olla suurin armeija; energiajätit saattavat hallita tuotantoa. Mikään niistä ei kuitenkaan pidä tätä kriisiä paljastamaa ratkaisevaa vipua.

Se vipu on **häiriö**. Iran – suorien uhkien ja vakuutusmarkkinan rationaalisen reaktion kautta – on osoittanut kykynsä pysäyttää virtauksen. Globaali talous, joka on riippuvainen halpasta, keskeytymättömästä energiasta kuten Dunen universumi melangesta, kohtaa nyt oman haavoittuvuutensa.

Herbertin sanoin Arrakisin dyynien keskellä lausuttuna: **Valta ei ole resurssin omistaminen. Valta on kyky pysäyttää virtaus.**

Hormuzinsalmi ei ole pelkkä laivaväylä. Se on energiriippuvaisen maailmamme keskusvaltimo. Sen katkaiseminen – jopa epäsuorasti taloudellisten mekanismien kautta – paljastaa, kuinka hauras globalisaatio todella on. Maaliskuun 2026 opetus kaikaan vuosisatojen ja galaksien yli: todellinen valta ei piile siinä, kuka hallitsee maustetta, vaan siinä, kuka kykenee häiritsemään sitä.